

SVADBENI BARJAK

ANA-MARIJA BEKAVAC
21257 Lovreć
Imotski

UDK: 392.51(497.5-3 Lika)
Izvorni znanstveni rad
Primljeno: 08. 06. 1999.
Prihvaćeno: 26. 07. 1999.

Autorica u članku razmatra pojavu barjaka, koji je važan svadbeni rekvizit i simbol na čitavome području Like. Analiza podataka o barjaktaru, ukrašavanju i izgledu barjaka, običajima vezanim uz barjak te skidanje ukrasa s barjaka ukazuje na brojna zajednička obilježja u Lici, ali se istodobno ističu i određene regionalne značajke. Autorica se posebno osvrće na zanimljive podatke o ukrašavanju barjaka bez trobojnice te postavlja pitanje zašto je trobojnica postala zaštitni znak barjaka. Pitanje promjene njegove funkcije odnosno stapanja (ili pretapanja) njegova značenja simbola svadbe sa značenjem simbola etničkog identiteta tek bi trebalo istražiti.

Ključne riječi: svadbeni običaji / barjak / Lika

Barjak je važan svadbeni simbol na čitavome prostoru Like, no pojedinosti njegovog izgleda i načina ukrašavanja, odnosno običaja vezanih uz barjak, pokazuju određene regionalne značajke. Ipak, zbog nepreciznosti velikog broja podataka iz postojećih izvora, naročito onih iz upitnica Etnološkog atlasa (tema br. 122, pitanje br. 6) nije moguće dobiti cjelovitu sliku o njegovu izgledu, značenju i ulozi u ličkim svadbenim običajima.

U nekim se izvorima naglašava da je barjak simbol svadbe, znak svečanosti i crkvenog vjenčanja, te simbol hrvatstva (Pascuttini, 1996, Sem. r. - EZ FFZ; Selišek, 1996, Sem. r. - EZ FFZ). U Sincu u Gackoj dolini znak je da se nevjesta nalazi u kući u kojoj se svadbuje (Friščić et al., 1999:205).

Kako je prisutan svugdje gdje i svatovi, u povorci, u(na) kući, u(ispred) crkvi, bira se i poseban časnik koji će ga nositi i brinuti o njemu.¹

¹ U Glogovu kod Gračaca nema zastavnika, a u Klancu kod Gospića kazivači se samo sjećaju da je nekoć postojao (UEA 899; UEA 2055). Posljednji podatak je posebno zanimljiv budući da je u terensko istraživanje 1996. bilo uključeno i to selo te su dobiveni sasvim drukčiji podaci - o postojanju barjaktara i barjaka, te o načinu njegova ukrašavanja (Bekavac, 1996, Sem. r. - EZ FFZ).

BARJAKTAR

Časnik koji nosi barjak u većem je dijelu Like poznat pod nazivom *barjaktar*. U pojedinim selima Pazarišta potvrđena je i varijanta toga naziva *barjatar*, odnosno *barjetar* u okolici Otočca (UEA 55; Bekavac, 1996, Sem. r. - EZ FFZ; UEA 53).²

Osim toga koriste se i nazivi: *zastavnik*³ i *vojvoda*⁴, sporadično po Lici, te *kopljaš* u okolici Brinja (Nožinić, EZ FFZ NR 95), odnosno *stjegonoša* u Metku kod Gospića (UEA 479).

Za tu se ulogu bira netko blizak: najčešće mladoženjin zet u području oko Ličkog polja ili brat u sjevernim i središnjim krajevima Like.⁵ Ujak je *barjaktar* sporadično u trokutu Gospić - Korenica - Gračac (UEA 804; UEA 817; UEA 1368; UEA 1466). U ulozi *barjaktara* spominje se i prijatelj u selima ispod Plješivice (Barišić, 1997, Sem. r. - EZ FFZ).⁶

Najčešće se nosio jedan barjak, no katkad je svaki od mladenaca imao svoj, pri čemu je nevjestin bio na čelu povorke (Friščić et al., 1999:204; Bekavac, 1996, Sem. r. - EZ FFZ).⁷ Specifičan je podatak iz okolice Brinja: dva su *barjaktara* kad se vjenčavaju jedinac/jedinica (Nožinić, EZ FFZ NR 95).⁸

Ako u svatovima nije bilo barjaka to je značilo da se ženi udovac, odnosno udaje udovica (Friščić et al., 1999:204).

Zanimljiv je podatak iz Donjeg Pazarišta: *Barjaka nema na svadbi ukoliko je cura trudna* (Bekavac, 1996, Sem. r. - EZ FFZ).⁹

UKRAŠAVANJE BARJAKA

Za veliki broj lokaliteta u korištenim izvorima gotovo da i nema podataka o tome kada se kiti barjak i tko to čini. Tako u upitnicama Etnološkog atlasa nisam pronašla niti jedan jedini.

² Samo u selima Popovača i Velika Plana, drugdje *barjaktar*.

³ UEA 164; UEA 175; UEA 256; UEA 349; UEA 1244; UEA 1742; Marohnić, 1997, Sem. r. - EZ FFZ; Friščić et al., 1999:203, i to jedino u selu Čovići, drugdje usporedno *barjaktar* i *zastavnik*.

⁴ UEA 1514; Mićanov Divjak, EZ FFZ NR 46; Grčević, ONŽO HAZU NZ sign. 21, gdje autor iznosi da su naziv *vojvoda* koristili samo pravoslavci u Polju, inače se naziva *barjaktarom*.

⁵ Mladoženjin zet (muž njegove sestre) je *barjaktar* prema sljedećim izvorima: UEA 1513; Erdeljanović, 1930:230; Hećimović-Seselja, 1985:158; Tomljenović, IEF rkp 238; Bekavac, 1996, Sem. r. - EZ FFZ; Selišek, 1996, Sem. r. - EZ FFZ; Vedriš, 1998, Sem. r. - EZ FFZ, a mladoženjin brat u okolici Ogulina Brinja u Kosinjskom Bekovcu (Selišek, 1996, Sem. r. - EZ FFZ), te u Gackoj dolini, u Prozoru, Lešću i Sincu (u ostalim selima nevjestin brat ili rođak) (UEA 1046; Nožinić, EZ FFE NR 95; Friščić et al., 1999:204).

⁶ Kazivač R. Pjecač (rođ. 1929., selo Čitluk) ističe da je *stari svat* u prvim kolima te je ujedno i *barjaktar* (Kräusel, IEF rkp 218).

⁷ U Gackoj dolini u selima Lešće i Sinac, a u Pazarištima samo u selu Klanac (po kazivanju K. Kruljac).

⁸ Ponegdje se spominje i više od dva barjaka, tako kod primorsko-ličkih Bunjevaca autor spominje tri, ili njihov broj nije preciziran (Erdeljanović, 1930:230; Pascuttini, 1996, Sem. r. - EZ FFZ).

⁹ Kazivanje M. Šimić (rođ. 1929., selo Dubrava).

Ukrašavati ga mogu *diveruš*e u Pazarištima i okolici Otočca (Bekavac, 1996, Sem. r. - EZ FFZ; Kräusel, IEF rkp 288; Friščić et al., 1999:205), nevjestina posestrima i mlađa sestra (Hećimović-Seselja, 1985:157), odnosno *barjaktar*s dječacima (Božičević, 1910:238-238).

To se činilo ujutro, na dan svadbe, odnosno večer uoči svadbe ponegdje u okolici Ogulina i u Gackoj dolini.¹⁰

Gotovo da nema ujednačenih podataka o tome gdje i kako se kitio barjak. Podaci se razlikuju po selima užih regija Like, a katkad i prema kazivanjima u istim selima.

Međutim, neki od elemenata ukrašavanja barjaka gotovo nikad ne izostaju, kao što su trobojnica, pavenka (rjeđe i/ili neko drugo bilje), *peškir(i)* - ručnik i *marama(e)* - rubac.

Zanimljivi su različiti podaci o načinu i mjestu ukrašavanja barjaka u selima Pazarišta. Postoje tri mogućnosti:

- u selima Klanac, Vranovina, Draga, Kalinovača, Mala Plana i Bakovac barjak se uređuje kad svatovi dolaze po nevjestu;
- u selima Velika Plana, Lug, Aleksinica i Vranovina to se čini u mladoženjinoj kući pred polazak po nevjestu;
- treća mogućnost je da se dio ukrasa na barjak postavi u mladoženjinu domu, a da se ukrašavanje završi po dolasku svatova u nevjestin dom (u selima Klanac, Aleksinica, Podastrana, Dubrava, Popovača, te Mala i Velika Plana).

Prema navedenim načinima ukrašavanja barjaka uočljivo je da su i unutar istih sela katkad potvrđene po dvije varijante u različitim kombinacijama. Kad se barjak ukrašava u obje svatovske kuće, najčešće se u mladoženjinom domu postavlja samo *peškir* (Dubrava, Podastrana, Mala Plana), rubac u Popovači, a u Velikoj Plani se veže ili samo rubac ili rubac i *peškir*.¹¹

Ostali ukrasi se na barjak stavljaju u nevjestinom domu (Bekavac, 1996, Sem. r. - EZ FFZ).

Spomenuti podaci iz Pazarišta pokazuju da je *peškir* gotovo neizostavan ukras na barjaku. I drugi ga izvori potvrđuju kao sastavni dio barjaka.¹²

¹⁰ Bonifačić Rožin, IEF rkp 276; Kräusel, IEF rkp 288; Hećimović-Seselja, 1985:157; Barišić, 1997, Sem. r. - EZ FFZ; Bekavac, 1996, Sem. r. - EZ FFZ; Friščić, et. al., 1999:205, jedino u D. Sincu, inače večer uoči, kao i u Šušnjevu selu i Čakovcu, o čemu će kasnije biti riječi (Božičević, 1910:238-239).

¹¹ U Dubravi se spominje i ukrašavanje barjaka pavenkom u mladoženjinoj kući, što je neobično, budući da je pletenje vijenca od pavenke običaj koji se isključivo radi u nevjestinu domu.

¹² UEA 53; UEA 165; UEA 210; UEA 211; UEA 281; UEA 479; UEA 507; UEA 579; UEA 653; UEA 816; UEA 818; UEA 1046; UEA 1512; UEA 1513; UEA 1742; Bonifačić Rožin, IEF rkp 276; Kräusel, IEF rkp 218; Kräusel, IEF rkp 288; Grčević, ONŽO HAZU NZ sign. 21; Hećimović-Seselja, 1985:158; Japunčić, 1998:266-267; Mićanov Divjak, EZ FFZ NR 46; Barišić, 1997, Sem. r. - EZ FFZ; Pascuttini, 1996, Sem. r. - EZ FFZ).

Uz peškir se katkada vezuju rupci.¹³ Može se ukasiti i s dva ili više *peškira*, odnosno rubaca.¹⁴

Ukrašavanje barjaka pavenkom također je karakteristično za Liku.¹⁵

Međutim, zanimljivo je da za velik broj lokaliteta uopće nema podataka o korištenju te biljke, koja je u nekim dijelovima (srednje) Like čak i opjevana, i po kojoj je nazvan cijeli običaj.¹⁶

U nekima od navedenih lokaliteta spominje se kićenje barjaka cvijećem¹⁷ i kiticama,¹⁸ ili je cvijeće upleteno u bršljan (u Sv. Roku) (Japunčić, 1998:266-267).

Vijenac za barjak na širem području oko Otočca, Perušića i Gospića plele su večer uoči svadbe u nevjestinoj kući djeveruše,¹⁹ a u okolici Brinja dvije-tri djevojke kojima bi mladoženja doveo i momke (Nožinić, EZ FFZ NR 95).

Kazivačica J. Mikovčić iz Kosinja opisuje taj postupak ovako:

Dok pjevajupletu vijenac, onda preko vijenca pucaju. Vijenac stave u košaru u koju se bacaju darovi. Sutra se vijenac stavi na barjak. Mlada ga kiti. Meće još jabuku i peškir. Vijenac, jabuku i peškir ne smije se ukrasti, jer ode sreća (Bonifačić Rožin, IEF rkp 276).

Ponegdje u okolici Perušića vijenac su na sam dan svadbe plele nevjestina posestrima i mlađa sestra (Hećimović-Seselja, 1985:167), odnosno vijenac koji su djevojke isplele večer uoči svadbe bi se bacao, pa bi se pleo novi (Kräusel, IEF rkp 288).

¹³ Naziv *marama* zabilježen je u selima Lički Ribnik kod Gospića (UEA 788), Saborskom kod L. Jasenice (UEA 1217), Plitvičkom Ljeskovcu kod Korenice (UEA 507) te u selima Kalinovača, Vranovina i Velika Plana u Pazarištima Bekavac, 1996, Sem. r. - EZ FFZ).

¹⁴ U nekim se mjestima u okolici Otočca, Korenice, Udbine, D. Lapca i Gospića, a potvrđeno i u Pazarištima (u Klancu, Vranovini, Aleksinici, Podastrani, Kalinovači, te Maloj i Velikoj Plani) kiti s više *peškira*, odnosno *marama* u Saborskom kod L. Jasenice, Brušanama, Ličkom Ribniku i Pazarištima (u Vranovini, Lugu, Dragi, Kalinovači, Bakovcu, Dubravi i Popovači) u okolici Gospića (UEA 53; UEA 579; UEA 635; UEA 816; UEA 818; UEA 1513; UEA 1217; UEA 480; UEA 788; Bekavac, 1996, Sem. r. - EZ FFZ).

¹⁵ UEA 24; UEA 25; UEA 53; UEA 59; UEA 164; UEA 325; UEA 349; UEA 1513; UEA 1742; Bonifačić Rožin, IEF rkp 276; Bonifačić Rožin, IEF rkp 279; Kräusel, IEF rkp 288; Hećimović-Seselja, 1985:157-158; Friščić et al., 1999:205; Nožinić, EZ FFZ NR 95; Bekavac, 1996, Sem. r. - EZ FFZ; Selišek, 1996, Sem. r. - EZ FFZ; Vedriš, 1998, Sem. r. - EZ FFZ.

U nekima od tih izvora spominje se samo *vjenčić* (Vedriš, 1998, Sem. r. - EZ FFZ), odnosno *krunica* (Bonifačić Rožin, IEF rkp 279; UEA 325; UEA 349), ali nije precizirano od čega je (pavenke ili nečeg drugog).

¹⁶ UEA 165; UEA 176; UEA 210; UEA 215; UEA 256; UEA 266; UEA 281; UEA 293; UEA 347; UEA 479; UEA 481; UEA 500; UEA 507; UEA 579; UEA 635; UEA 788; UEA 816; UEA 817; UEA 818; UEA 1044; UEA 1045; UEA 1046; UEA 1217; UEA 1318; UEA 1512; UEA 1514; Bonifačić Rožin, IEF rkp 271; Barišić, 1997, Sem. r. - EZ FFZ; Pascuttini, 1996, Sem. r. - EZ FFZ; Mićanov Divjak, EZ FFZ NR 46; Japunčić, 1935:196-197; Japunčić, 1998:266-267; Žagar, 1940:161-161.

¹⁷ UEA 256; UEA 1217; UEA 1318; Žagar, 1940:162; Japunčić, 1935:198; Bekavac, 1996, Sem. r. - EZ FFZ (samo u selu Vranovina).

¹⁸ Božičević, 1910:238-239; Pascuttini, 1996, Sem. r. - EZ FFZ, no ne navodi se od čega su kitiće.

¹⁹ UEA 166; Bonifačić Rožin, IEF rkp 276; Ivančan, IEF rkp 285; Kräusel, IEF rkp 288; Grčević, ONŽO HAZU NZ sign. 21; Friščić, et. al., 1999:205; Bekavac, 1996, Sem. r. - EZ FFZ (jedino su u selu Popovača vijenac za barjak plele nevjestine sestre ujutro na dan vjenčanja).

Sami izgled vijenca za barjak razlikuje se u pojedinim krajevima Like.²⁰

Nazivi za vijenac su različiti: *vinac* (Bonifačić Rožin IEF rkp 276), *venac* (Grčević, ONŽO HAZU NZ sign. 21), *vjenčić* (Vedriš, 1996, Sem. r. - EZ FFZ), *krunica* (Bonifačić Rožin, IEF rkp 279; Nožinić, EZ FFZ NR 95) ili jednostavno *vijenac* (Friščić et al., 1999:205; Bekavac, 1996, Sem. r. - EZ FFZ; Selišek, 1996, Sem. r. - EZ FFZ; Kräusel, IEF rkp 288).

Zbog nedostatka podataka s područja sjeverne Like (okolica Josipdola, Ogulina i Brinja), ne može se sa sigurnošću zaključiti da je ukrašavanje barjaka jabukom poznato u cijeloj Lici.

Osim toga, oskudni su podaci kontradiktorni za područje Brinja.²¹

Umjesto jabuke, na području Pazarišta i Perušića barjak se može kititi i narančom, koja u Gackoj dolini simbolizira bogatstvo obitelji (Bekavac, 1996, Sem. r. - EZ FFZ; UEA 25; Friščić et al., 1999:205).

U tu su jabuku ponegdje zabodena guščja, odnosno kokošja pera (Kräusel, IEF rkp 288; Mićanov Divjak, EZ FFZ NR 46; UEA 215; UEA 281; UEA 507) ili stoje samostalno na barjaku gdje nema jabuke (UEA 1046).

Ponegdje se u području oko Otočca i Korenice barjak kiti s više jabuka. Na području Gacke doline uočljiva je raznolikost u broju jabuka koje rese barjak, pa se tako u Lešću kiti jednom, u D. Prozoru, Čovićima i D. Sincu s tri, a G. Prozoru i G. Sincu s 4-5 (Friščić et al., 1999:205). U Ramljanima kod Otočca i u Plitvičkom Ljeskovcu kod Korenice barjak se kiti s 3-4 jabuke, u Krasnom s tri kao i u Orovcu, gdje se u momka *muntaju*, po principu *ko da više* (UEA 164; UEA 517; UEA 53; Kräusel, IEF rkp 288).

U okolici Brinja i u Kompolju nevjesta tu jabuku prebacuje preko mladoženjine kuće (Kräusel, IEF rkp 288; Grčević, ONŽO HAZU NZ sign. 21; Nožinić, EZ FFZ NR 95).

Međutim, zanimljivo je da se u okolici Ogulina barjak ne ukrašava jabukom, a za neka ispitana područja nedostaju podaci.²²

²⁰ - ide po kopljištu koliko je široka zastava ili je omotan oko kopljišta (Friščić et al., 1999:205);
- krunica je vijenac debelo i gusto pleten s jabukom u sredini (Nožinić, EZ FFZ NR 95);
- malen je (Selišek, 1996, Sem. r. - EZ FFZ; UEA 24; UEA 1742);
- širi je i veći od onog za ogavlje (Hećimovoć - Seselja, 1985: 157);
- nešto je čvršći od onog za nevjestu (Vedriš, 1998, Sem. r. - EZ FFZ);
- u selu Popovača u Pazarištima manji je od nevjestina vijenca, tako da u sredinu stane jabuka (Bekavac, 1996, Sem. r. - EZ FFZ).

²¹ Kazivačica M. Komadina (rođ. 1909., Brinje) ne spominje jabuku kad opisuje barjak (Bonifačić Rožin, IEF rkp 279), kao ni podaci iz UEA za Lučane i Stajnicu (UEA 256; UEA 1742). U Josipdolu se također ne spominje jabuka (Pascuttini, 1996, Sem. r. - EZ FFZ). Zanimljivo je da drugi izvor za okolice Brinja, točnije za Križkamenicu i već spomenutu Stajnicu spominje jabuku kao sastavni dio barjaka (Nožinić, EZ FFZ NR 95).

²² Podaci iz UEA (UEA 347; UEA 348; UEA 350) veoma su oskudni, odnosno zna se samo da barjaka ima, ali nije opisan (Marohnić, 1997, Sem. r. - EZ FFZ također ne opisuje barjak).

Neki zanimljivi ukrasi javljaju se sporadično u pojedinim mjestima Like: živa kokoš na barjaku (UEA 211; UEA 579; UEA 817), pečena praseća glava (UEA 635), košulja (UEA 479), čarapa (UEA 211) i kolač (UEA 349; UEA 480; Tomljenović, IEF rkp 238).

Specifičan je način pripreme barjaka u okolici Ogulina. Barjak se kiti večer uoči svadbe *kruvom* u koji su u sredini zataknete kitice. Oko velike kitice zataknu se male koje će prišiti svatovima. Ovaj *kruv* opasuju trakom širokom tri prsta. Između kitica naspe se lješnjaka, kukuruza i žita. To obavljaju *kitičarice*, a pomažu druge djevojke. *Barjaktar* i dječaci za to vrijeme rade zastavu, koju smotaju i zataknu za gredu. *Barjaktar* ima *tovariju* vina. *Kitičarice* i *dičaki* hvale svaki svoje (one *goru*, oni *tovariju*), krađu jedni drugima, pa hvale ukradeno i to traje dok ne dođe gospodar koji kaže da je ljepša gora *kitičarica*. One tada *goru* prodaju *barjaktaru*. Djevojke izvade kitice iz *kruva*, *barjaktar* otvori *tovariju* pa se počaste *kruvom* i vinom (Božičević, 1910:238-239).²³

Prema iznesenim podacima vidljivo je da su izrazitije razlike vezane uz svatovski barjak, njegovo ukrašavanje i običaje u sjevernim dijelovima u odnosu na druge krajeve Like. Premda je Liku tijekom povijesti naseljavalo stanovništvo različita podrijetla, njezini sjeverniji dijelovi bili su manje zahvaćeni tim seobnim valovima s većim postotkom starosjedilačkog stanovništva (Pavičić, 1962:169; karta naselja u Lici).

OBIČAJI S BARJAKOM

Za neka područja Like navedeni su običaji, vjerovanja i postupci vezani uz barjak.

Prema podacima iz prošlog stoljeća, prije nego što svatovi krenu na vjenčanje: *promenu zatim jabuku s koplja na barjaku, staru bo, koju od mladoženje donesu, navada je da mladenci skupa pojedu. Ova nova jabuka, bože nedaj i pomisliti, da bi kako s koplja opala, ili da bi ju koje dete skinulo i pojelo, pa da saznadu svatovi - kuku lele i u zao čas! Dàrže Ličani sveto, da bi im se ta nesreća dogodila, da mora prie godine danah svekar ili svekàrva umreti* (Rastevčić, 1940:170).

U Štikadi svatovi prekrize barjake na vratima mladenkine kuće i izvode je ispod barjaka (Erdeljanović, 1930:232).

Zanimljiv je postupak s nevjestom i vijencem s barjaka u Križkamenici i Stajnici kod Brinja: *Kad nevjestu dovedu mladoženjinoj kući, ona će tu krunicu skinuti, pričvrstiti je u svojoj novoj kući iznad stola, gdje će stajati dok se ne osuši. A neki je urame i čuvaju za uspomenu* (Nožinić, EZ FFZ NR 95).

U nekim dijelovima Like barjakom se prepriječe kućna vrata, pri čemu se *barjaktaru* ulaz najčešće plaća vinom ili ručnikom koji će staviti na zastavu.²⁴

²³ Tragovi se mogu naći u: Pascuttini, 1996, Sem. r. - EZ FFZ, gdje se spominju momkovi pomagači i pratitelji, koji na *vencima* pomažu pri pletenju kitica i otkupljuju ih od *vjenčarica*.

²⁴ Potvrđeno u UEA 176; UEA 215; UEA 232; UEA 267; UEA 479; UEA 507; UEA 579; UEA 987; UEA 1046; UEA 1318; Hećimović-Seselja, 1985:161; Vedriš, 1998, Sem. r. - EZ FFZ; Pascuttini, 1996, Sem. r. - EZ FFZ.

Na velebitskom području *babe* od *barjaktara* traže da spusti barjak kako bi ga okitile, no on to ne smije učiniti jer bi mu skinule kolač i rubac koji je na polasku dobio od momkove mame. *Barjaktar* ih razmakne te spušta barjak, i ako je dovoljno okretan, udari njime po krovu i otad su svatovi gospodari situacije i nema više nadmudrivanja oko dolaska (Tomljenović, IEF rkp 238).

Zbog nedostatka i raznolikosti podataka nije moguće dobiti cjelovit uvid u običaje vezane uz barjak (što se s njim radi, tko ga čuva, gdje ostavlja i sl.). O tome ima podataka samo u pojedinim izvorima.

Za čuvanje barjaka i njegovo otkupljivanje, ako ga ukradu, zadužen je *barjaktar* (Bekavac, 1996, Sem. r. - EZ FFZ; Marohnić, 1997, Sem. r. - EZ FFZ).

Na području Pazarišta *barjaktar* je mogao nekoga (često djecu) ovlastiti, pa je taj novi *čuvar* bio nadalje odgovoran za barjak (Bekavac, 1996, Sem. r. - EZ FFZ).

U ogulinskom se kraju eventualna krađa barjaka smatrala lošim znakom (Marohnić, 1997, Sem. r. - EZ FFZ).

Vjerojatno je s tim u vezi i zatjecanje barjaka na *somiće u školju* (UEA 275), na *videlicu* (otvor za dimnjak), visoki prozor ili krov, odnosno za plot u nevjestinoj kući (Bekavac, 1996, Sem. r. - EZ FFZ; UEA 899; Božičević, 1910:241).

U selima Prozor i Sinac u Gackoj dolini barjak se vije na nevjestinoj kući dok ona prije vjenčanja ide na ispovijed (Friščić et al., 1999:205).

Barjak se u Popovači i Velikoj Plani u Donjim Pazarištima nosio u crkvu da bi ga svećenik blagoslovio (Bekavac, 1996, Sem. r. - EZ FFZ).

U Lešću u Gackoj dolini spušta se ispred crkve, te jedna djevojka s njega skida jabuku tako da svi znaju da su par. *Barjaktar* koji nema djevojku u Donjem Sincu drži barjak uspravno (Friščić et al., 1999:205).

SKIDANJE UKRASA S BARJAKA

Nakon ukrašavanja i uporabe slijedi i skidanje ukrasa s barjaka, o čemu su u izvorima podaci također oskudni.

U Sv. Roku *barjaktaru* ostaje bijeli ručnik s čipkama (Japunčić, 1998:268). U Gackoj dolini ga u ponedjeljak uvečer neki muškarac skine s kuće (Prozor, Lešće, Sinac), odnosno smota se i spremi, a jabuke se podijele (Lešće). U D. Sincu pavenka se baca, a ni s jabukama se ništa posebno ne čini (Friščić et al., 1999:205-206).

U selu Vranovini u Pazarištima *barjaktaru* pripada sve raskićeno, a u Popovači rubac (Bekavac, 1996, Sem. r. - EZ FFZ).

Kako je spomenuto na početku, barjak je osim svadbenog simbola postao i simbolom državnosti, odnosno nacionalne pripadnosti sudionika svadbe.²⁵

²⁵ U Brvnu kod Gračaca u Srba barjak je *od cohe s 4C* (S) (UEA 860). Dakle, zapravo je postao simbolom nacionalne pripadnosti i sredstvo isticanja etničkog identiteta. Kad je riječ o simbolu državnosti, u izvorima nema podataka, no vrlo vjerojatno se zastava prilagođavala vladajućem režimu. U Popovači u Pazarištima kazivačica Anka Jurčić je istaknula kako je u doba komunizma morala biti zastava sa *zvizdom*.

Trobojnica se tako kao dio svadbenog barjaka pojavljuje veoma često.

Za veći broj lokaliteta iz UEA spominje se samo zastava bez preciznijeg opisa, pa nije jasno je li riječ samo o zastavi trobojnici (ili kakvoj drugoj) ili o svadbenom barjaku koji se osim zastave sastoji i od drugih ukrasnih dijelova.

BARJAK BEZ TROBOJNICE: ZAVRŠNA RIJEČ

Zanimljivi su, premda rijetki, podaci o ukrašavanju barjaka bez trobojnice. U nekim područjima spominje se samo da je barjak od platna, odnosno krpe (UEA 281; UEA 1244; UEA 1466).²⁶

Kazivač R. Bjelobaba iz Drenovca kod Gospića ističe: *Nekoć je barjak bio komad od metra kvadratnog bijelog platna, kojeg je djevojka izvezla crvenom i zelenom bojom te reskama. Na sva četiri ugla bile su kite. Danas se takvi barjaci više ne upotrebljavaju. Upotrebljavaju se trobojnice* (Kräusel, IEF rkp 218).

Slični su podaci i za primorsko-ličke Bunjevce: *Barjak je u ranije vrijeme bio od crvenog platna, opšivenog unaokolo bijelim platnom, pa okičen praporcima, perjem i lišćem i sa zadjevenom jabukom ili drugim na vrhu koplja* (Erdeljanović, 1930:230).

U okolici Kosinja i Ogulina spominju se *vrvce* (vrpce) na barjaku, šarene ili široke (UEA 293; UEA 349).

Na osnovi iznesenog (premda je riječ o svega nekoliko kazivanja) nameće se pitanje kada se i zašto trobojnica počela koristiti gotovo kao *zaštitni znak barjaka* i kako je došlo do zamjene jednobojnog i dijelom ukrašenog platna, odnosno vrpce trobojnicom. Ostali ukrasni predmeti (*peškiri*, rupci, pavenka, jabuka) uglavnom su se zadržali kao sastavni dio barjaka.

O ranijem izgledu barjaka ima tek nešto oskudnih podataka, te bi pitanje promjene njegove funkcije, odnosno stapanja (ili pretapanja) njegova značenja svadbenog simbola sa značenjem simbola etničkog identiteta tek trebalo istražiti.

Premda su podaci o svadbenom barjaku u mnogim izvorima nepotpuni, istraživanja su pokazala da je barjak bio važan element ličkih svadbenih običaja. S vremenom poprima nova značenja, ali istodobno zadržava određene ukrase koji su prije imali drukčija simbolička značenja i ulogu u svadbenim običajima.

²⁶ Platno (krpa) je crvene boje.

WEDDING FLAG

Summary

The author considers the phenomenon of flag, which is an important part of wedding equipment and symbol in the whole area of Lika. Data analysis on the ensign, decoration and appearance of the flag, customs related to the flag, and removing of the decorations from the flag, point to numerous common characteristics of this phenomenon in Lika, but at the same time certain regional features are emphasised.

The author particularly refers to the interesting data on the decoration of the flag without tricolour. The data about such a flag are very rare since they must have yielded the place to the flag with national symbol long time ago. Therefore, the question raises on when and why the tricolour started to be used almost as a *trademark of the flag* and how the replacement of the plain and partly decorated cloth, i.e., bands, with a tricolour occurred. Other decorative things (towels, scarves, *pavenka*, and apple) have mostly been preserved as components of the flag. Since there are only scarce data on the former appearance of the flag, the issue of the change of its function, i.e. merging (or overlapping) of its meaning of the symbol of the wedding with the meaning of the symbol of ethnic identity, remains yet to be explored.

Although the data about wedding flag in many sources are insufficient, the research has shown that the flag is an important element of wedding customs of Lika. In time it assumes new meanings, but at the same time keeps certain decorations which in earlier period had different symbolic meanings and function in wedding customs.

Translated by Snježana Ivanović

Keywords: wedding customs / wedding flag / Lika